

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

3323

SMÅNE
Luggude h-d
Väsby sn

Minnesrens i h-d
sid 2.

Hur det tillgick vid bröllop i Käsby socken i Luggude härad,
omkring år 1815. (Uppkomsten brukningar från förra århundradet avseende ^{föräldrar} ~~brudgum~~)
Därom talas om bröllop, tygger det ju närmast till hands
att först tala om, icke almanast tillredelserna, utan ären feieriet
såsom första orsaken till bröllopet. I Käsby, så väl som de
övriga Vuollasocknarna, anlitades högst sällan s.k. böneoman, och
hände det någon gång, så var det en nära släkting till flickan,
t. ex. hennes farbror eller sväger, som ombads lägga ett gott ord till
fävor för friaren; Allt sådant utan någon slags ersättning.
I de flesta fall var nog ungersönnen ganska säker, om att
inte få avslag, vid det änginge flickan, ty tillfälle för ungdomen
att komma till bekantskap, med varandra, gavs rikligen
även på den tiden. Gårdarna i varje by lågo så tätt samman
packade, att ofta var endast en dör, en s.k. 'låka', att stänga
emellan grannens byggnader. Vidare de talrika gillen,
Nättergille, höstgille, skättegille, brudegille, gördelgille, karegille
om. fl. samt danser och vid högtidernas lekstugar.
En ganska viktig faktor var, huru starkt gifte ~~salivand~~
svärfar kunde utlova. Ibland kunde inträffa att en stolt
friare ej kunde komma överens derom med svärföräldrarna
utan vid avskedet, ute på förstugustinen räcker ut handen
sägande: Här jag så och så många tusen daler, annars
gör jag till det och det stället, der vet jag att jag får så mycket.
Däromste svärfar slä till med handslaglova så mycket
som begärdes, oaktat han kanske ej hade råd till det.
Men sådant köppläende förloven dock mera sällan.
I allmänhet var friaren belåten med svärföräldrarnes bifå
samt med vad de ville utlova. Rätt ofta hände att,
då en levande svärfar ej hade några pengar att utlova,
att han utlovade att bröllopet skulle bli en 'brudhänstugille',
d. v. s. ett bröllop som varade ett par dagar längre än vanligt,
och der de manlige gästerna allisammans skulle skänka
vardera något penningar, till bruden, efter råd och lägenhet.
När sålunda var bestämt att friaren skulle ha "dotern" ^{bruden}
till äkta så följdes de båda unga ätin till staden (Ålsingborg) eller öfver
"gillen" der fästemannen köpte ring, samt silverdosa, med inlag
svamp, till lukthattensdosa med silberkedja och guldlås, att

hänga om halsen, till fästmän, och denna föiärad
sin tillkommande oner likaledes en guldring, samt
någon prydnassake. Nu ansågos de som fästefolk, om
s. k. försörningsgille anställdes icke i den tiden. Inne
beröllopet, brukades att fästmannen skänkte fästmän en fin
psalmbok med pressade läderspärrar med t. ex. ett hjerta,
ini omfattande något lämpligt vers säson: "Rok och hjerta
jag dig giver, Trogen in till döden bliver, eller: "Rok och hjerta
jag dig skänker, Ingen annan jag påtänker." Eger i
spärrarne inpressat ett kors, ett ankare och ett hjerta,
varunder var prentat: "Fron, hoppet och kärleken, äro
dessa tre, om en störst i beland dem är kärleken.

Fästmän gav fästmannen några stycken "halshäppor", som
även kallades "nackhäppor", av skinnande vitt linne tyg, som
kallades för "bohenett", rikt veckade och utstyrdade med
knypplade spetsar och med vidhängande trage som knöts
i nacken med vita band. Dessa "förhäng" som de också kallades
gjordes stycke med stärkelse och ströks glänsande med stiftgips.
~~De~~ Fästmannen fick ha ett halshäppor av svart silke, eller mörkt blått
bohenettlinne, som laands under kragen vilken viktes över och
knöts ihop med vackert knut under hakan. Fästefolket
följdes ut till prästgården, i sällskap med giftomannen, van-
ligen flickans fader, eller förmyndare, för att taga ut lysen.
Detta var väl en angenäm färd, om en också en hård nöt
för fästefolket att tomäcka ty prästerna, för vilka en allmän
sträck kände på den tiden, brukade noggrant förhöra dem
i den gamla katekesen, som av prästerna eller biskoparne förut
om den grovlig utläggning. Så fanns t. ex. en fråga lydande:
"Hvilken lem på the förtörnthe skall näst plägas i helvitet?"
Svar: "Then lemomen med hwilkom the mest syndatt haffwa,"
och om en sådant med tinslängt förför, och kunde de
då ej nöjaktigt vara, så fingo de skarpa förmärningar.
Dock om det var rikt folk och prästen var säker om att
bli ljuden till beröllopet, så llo chatechismiförhöret
varken så strängt eller långvarigt. Det kunde till
och med hända att fästefolket och giftomannen blevo
sejundra på traktering i prästgården. Att ställa
till beröllopet i ett sågare lunda välbergat bondehem,

var på den tiden icke något, som kunde ske i brä-
kastet, utan dertill åtgick flera månader, oftast halv-
året, ty förberedelserna voro av så mångahanda slag.
Det skulle ses nya kläder av hemvävd tyger, nya skor av
hombarkat läder. Brännvin skulle krännas, snatt
skulle göras i tillräcklig mängd, Det skulle släpas ett
stort fästskuter, snitt ett stort vin och några fär samla gäst-
husin skulle vitkalkas på väggarne innan och utanpå
och yttre träverket tjäras eller småtas och taken förbättras.
Det skulle bryggas och bakas och så skulle det ju bjudas,
snitt 8 eller 10 dagar innan bröllopsdagen, ty gästerna
skulle också få tid att bereda sig, med sina förningar,
kläder och annat. Bröllopet firades alltid i brudens
hem, så vida inte särskilda omständigheter gjorde att det
snaste firas i brudgummens hem. Påledes utsänds
från brudent hem en säker "bairman", som inte glömde
säga ifrån vilken dag det skulle vara, ej heller uteglöm-
de någon av dem, som skulle bjudas. Ävenledes skulle
det vara en person som inte tog för mycket till bä-
sa när bleve överlastad av fylle och ej kunde utträcka
ärendet. Oftast red "bairmannen" omkring, ty det kunde
gitt hända att brudgummens släktingar och vänner, som
även skulle bjudas, vore något avlagset boende, så det
toge för lång tid att gå. Denne "bairman" kunde
vara en bror till bruden, eller en dertill legder annan
onan. Bairmannen skulle uttrycka sig ungefär så
här: jag ska underrätta er om att N. N och N. N (brudens
föräldrar) i den och den byn, ämna på den och den dagen
göra bröllop för N. N (brudgummens namn) och deras
'doter' N, och om vi ville hedra dem med ert när-
varo, så äro vi mycket välkomna, och samlas i bröllops-
gården kl. ... (och om det skulle bli bruaskänkesgille
kunde tilläggas: "de ämna göra bruaskänkesgille och
bjudas vad brudet förmår."). Bairmannen skulle också
tillsäga den eller de, som de utsett till förridare, "om han
ville hedra brudparet med att vara förridare". När det
bjudning till bruaskänkesgille, så var det en vink om att
gästerna, förutom den vanliga förningen, borde omötaga

penningar, men också en vink om att gillet varade ett par dar längre än vanligt. Sedan sålunda gästerna blivit inbjudna tillika med ett par byggdespel - män återstod att de kröllopet närmast föregående dag - ne, feja och pitta över allt, inne och ute, samt ställa om bord och sittplatser för alla, tyingen af gästerna, gam - mal eller ung, skulle vara tillräckligt, utände skulle kunna få sitta till bords, alla på en gång. Stolar, bord och sittbän - der, lånades i granngårdarne. Likaså tennspålar, hornskejar och dryckeskannor och fat. Kunde ej bord anskaffas tillräckligt, så lades bräder på träbockar, som skapades ant av någon kunde hopstrickas och över dessa improviser - rade bord lades dykar av vitt skinande hemvärd linne. En stadig Karl legdes, som skulle vara tapprän - nen. Genom hade i uppdrag, att gå i "stairset" och hämta (tappa) öl och brännvin ur de stora tunnorna på karnorna, allt efter som de blevo tömda och se efter så att intet förtades i drycksjorn. Sedan föredningen utgått längs äro de inbjudna skickade med att göra i ordning förning som skulle onsdagas till gillet. Förningen bestod av 14 ibland 14 kakor söt - bröd, derav några tunna s. k. "knäckkakor", en flaskas - skinka, en stor ost och en kackebark rundt i kring ost, samt ibland, ej alltid, en liten kagge brännvin. Hete såddes ej på den tiden, så brödet var rågsiktbröd. Dessa onatvaror ordlades i en av halm och träpånor (vanlig avhassel) flätad tunna, som kallades förningskupan. En sådan fanns i varje gård. Det var ett välgjut hem - slöjdsarbete i cylindrisform, 20 tum högt i genomskär - ning och med ett pyramidformigt eller koniskt lock som gick med en fals, välpassande, over i underkupan. Under botten var fäst ett träkors för att stycka dem och vid motsatta sidor voro fastsatta starka handtag av böjt eke. Flätningen liknade ännu brukliga bikupor av halm. Lockets övre del var en liten rund träskiva av lövtä, med ägarnes namn onalade eller inskurna med varannan bokstav av onannens onominital - aler och var annan av hustruans och ärtal, t. ex.

P. A. v. P. I. D. betydde Rasmus Larsson och Anna
Persdotter. En besynnerlig tro bland allmogén
var att om fruntimmeren var mycket arfa och
tröttesamma när förningsbrödet skulle bakas, så
lyckades det bättre att jällbrödet både var vitt och godt.
Några dagar före bröllopet, skulle bruden ha sitt
"brudhattan". Det var inte vem som helst som kunde göra
det, utan för flera byar var det vanligen någon dermed
kunnig kvinna, som dertill anlätades. Ty fruntimmerens
hättor skulle s. a. sägas byggas på huvudet på den som
skulle ha den för att komma att passa fullkomligt.
En tunn bred träspån löstes rundt huvudet, samt
kläddes med tyg och i detta tyg fästades sedan hättelädet
med snästringar, ungefär 3 tom (3 cm) långa och med
huvud så stora som pepparkorn. "Brudhattan" så
väl som alltid fruntimmerens kyrkohättor, voro av skinn
-de vitt "lobenittetyg". Samma hätteläde brukade
också sammansätta "brudkronan", eller "brud-
kransen" av myrtenkvistar. Täke alla brudar äro
bära krona utan de blevo ansedda dertill värdiga.
"Kronbrudar" voro de som ej voro grosser vid bröllopet.
Hvo de deremot i grosser vid bröllopet, vilket ansågs för
mycket vanhedrande, till och med för hela släkten, så
fingo ej sådana brudar bära annat än myrten-
krans. Hätteläden voro mycket oroga med att
följa denna gamla sed. Kronan eller kransen fästes
vid slöjan ovan på brudhattan. För sina tjänster fingo
dessa hättelädena naturliga produkter i form af alle-
-handas matvaror som allmogén bar till dem som ofalt.
Hättorna voro gjorda av ett stort fuskantigt kläder, så at
ett av hönen bildade en stor "hättesripp" som på ryggen
räckte ända ner till höftarna. Denna hättesripp var
pydd med vita spetsar och hälsömnade i konstliga
ornöster, samt stärke och struken. När hättelädet ble
smutsigt kunde det tagas av och tvättas, omnda fick
hattan krytas om på nytt hos fränända kvinnor.
Brudslöjan var av hemvävt fint och gult vitt, tunn med
spetsar och invända prydnader på i bredt ungefär en halv cm

och i längd, efter tycke och smak, från att räkka endast till
armleågen, till att nå ned till knäna. På slöjan fästes
kronan, och alltsammans ovanpå hättan under brudsta-
sen till, i, och i från kyrkan. Om regnväder inträffade
eller det var mycket kallt som vintern, kunde en hemväd-
schal tagas över bruden, då hättan och slöjan förvaras
under vagnsätet till vid framkomsten till kyrkan
brudpigorna påsatte hättan och slöjan ^{med gärdin eller} väpningshuset före
inträdet i kyrkan. När således allt är redo och den
bestämda dagen är inne, kommer den ena skjutsen
efter den andra in genom gårdporten, som öppnats på
vid gavel. Gårdplanen är, högtiden till ära, väl sopad,
och bestrodd med ^{grön} spjäsand och gröna löf, i fall bröllopet
är om sommaren. Inne i huset är nyskurade golv och
tak. Väggarna nyskalkade och mellan bjelkarna instuck-
na gröna lövrukar. Vit golvsand och hackat eners på
golven, men icke i dörrsalen om der är brädgolv.

Drängar och pigor skynda till varje skjut, för att möta
~~och~~ ~~hjälp~~ ~~och~~ ~~hjälp~~ till att bära in förmingskapsorna
på dertill anvisad plats. På förstugustonen (högaste st-
trappor fanns ej i bondgårdarne på den tiden) står värden
i huset och bejuder gästerna välkomna. När i huset
bejuder dem sätta sig till bordet och undfägnar dem
med smörgåsar, ost, honung och öl samt brännvin,
vilket senare värden allt emellanåt skyndad in och bjöd
ombring. På snart brudgummen anländt, intog han
och bruden sin plats vid översta bordsändan vid sidan
som värdfolket. Efter ytterligare intagande adven s. k.
"färdknäpper", en stor sup av en silvertumlare som
värden prestade var och en, att om onäjligen tomma
i botten. Keen fruntimren skulle ha brännvin,
och de ömre en del endast läppjude eller druck
helt litet. "Traktören" var någon av de mantige gäst-
sterna som ombads att hjälpa värden att traktera de
andre gästerna, ty ejels kunde han ej omhvirva
detta, om det var stor samling. Sedan färdknäppen
var tagen, ordnades bröllopsstassen om oantigen
förvidare, som också hade i uppdrag att öppna de

många grindarne (Lagen) som funnos på alla vägar i den tiden. Stänga dem tillkom drägon yngling i en av de efterste skjutarne. "Brud-pigor" utgöros, omintet 2, ibland 4 eller 6, och hade dessa även derom förut blivit anmodade, hvarföre de dertill hade utsmeykat sina hättor med blommor och spetsar. Benämningen "brud-pigor" troligen av dansk härkomst. Brudgummen var klädd i Knäbyxor, som med silverfjärne knäpptes nedom knäet. (Alla manfolk buru på den tiden Knäbyxor) Vidare en kort tröja och obetydligt öppen väst, med silverknappar, allt av mörkblått bomvävt vadmal, samt långa grå ullstrumpor (Posor) och lågskor snörda med läderremmar, och med en kassett av svart tyg på resisten. Skodon snörades med tran och kinnök, ty blantsvärta besagnades ej i den tiden. På huvudet bars hög hatt, (alla gifta omän burs höga hättar), av en lacymerlig modell, nemlig större övert, än snes vid huvudet, stora brätten och omkring 14 a 15 tum = 34 a 39 cm. Höga, som med tiden blevo både leuckliga, ludna och röda. Ursprungliga färgen var svart. Vidare hade brudgummen sin vita orack-kappa och silke skäde om halsen. Den fina armlinningen på linne-skjortan tjänstgjorde i stället för smärre chetter som var skänt i den tiden. Bruden bar närmast linytget eller "särken", en tyck vadderad, kort skjortel, som kallades "Stubben", och knöts med konstigt vävda band, om onidja utanpå ett tätt åtsittande "lesticke" av rödvitt eller blått brokigt (putigt eller randigt) linnetyg som framtäll antingen knäpptes med mässingshäkter eller snörades med vita snören. Utanpå "Stubben" bars en tunnare vit linne-underskjortel knuten vid onidjan och utanpå dess en lång skjortel så att nätt och jämt täpsten på skon stack fram mellan skjorteln och marken. Detta klädesplagg kallades även "skörtet" eller en "vadmals-klocka" och var ^{mörkt} av blått bomvävt, något tunnare än snännens vadmal, eller också ullverken, med många veck längsgående, så att "skörtet" hade en ofantlig vidd, som visst inte hindrade att taga långa steg. En tätt åtsittande tröja (kofta) av

samma slag som kjolen och med långa smala
ärmar, samt knäpptes fram till midjen med silverknappar.
Tät, skinnande vitt fökläd, av finaste starkstrukt
"bokenetttyg", med breda band och många långa gående
och även tvärgående veck, och långt till nära kjolens
underkant. Borden knötes på ryggen vid midjans mid
en stor pryddig rosett. Om halven bars en konstrik,
med kalsin och spetsar, ^{vit} starkad och struken bokenetts-
krage som kunde vikas utanpå tröjan rundt halsen,
ungefär 6 tom = 15 cm. bred och som knäpptes fram under
halsen med ett silverknäppe. På huvudet bar bruden
simmertynkrona ovanpå den rikt utslirade slöjan.

S. k. kyrkkrondrona av guld eller silver, har aldrig funnits
i Vålby- eller angränsande socknar, under de senaste tre sek-
lerna, så långt traditionen sparas. Hänt hade hon flätet: 2
stora flätor, som lades i ring ovanpå kjössan och fästes med
mässingsnåtar. Alla de gifta kvinnorna och jomfrur
som "lät sig fram", d. v. s. konfirmerats, begagnade vit hätt
~~tyg~~ ~~höst~~ och gilla i den tiden, om de yrigh
frade endast huvudkläde av brosig linnesvävad.

Hanskar begagnades ej, om en var det om vintern, hade alla
vita hemstickade fingervantar av ull. Föridarne
voro klädda, som de andre manlige ynglingarne med
blå tröja och d. knäbyxor, grå strumpor, om en med ättkantig
blå mössa med skärm s. k. "bitmössa". De andre yngling-
arne hade en slags låg blå mössa s. k. "blåmössa".
Endast de gifte eller äldre männen hade höga hattar. Ha-
teröllopet om vintern, begagnade föridarne långa stöv-
lar och de andre manlige s. k. halvstövlar, eller något
högskaftade snöskängor. För-ridarne begagnade ej
sadel eller stiftbyxor; dock orägon gång, de senare. På
hästryggen lades ett tunt läcke som fäst hölls med det
en lulligjöd. Huvudstolan bar s. k. "tränor" var mörka
bullen med blanka mässingsprydnad och köljer.
Hästarna borde helst vara rädane som ej voro
skottträdda, ty vid Järden genom byarne, saluterade
av befolkningen, det ena öronbedövande skottet efter det
andra, så att de som hade rädda hästar, hade all

smått omöda att styra dem, till stor förskräckelse
för funtörnen. Efter förridarne kom först spelmannas
skjuten, der spelmännen, vanligast ett par fiolspelare
s.k. byspelmän, hade sin plats på baksätet, om icke bland kom-
-de hända, att även en klarinett- eller flöjtbläsare tillika
uppsvingats och då fick denne sin plats på framsätet.
Efter spelmannas skjuten ätte brudparet, derefter brud-
-garna, brudens föräldrar (värdfolket), brudgummen förädrar
och övriga gäster. Spelmännan spelade idligen brudmarsch
hela tiden medan skjutearne hörd fram och brudparet och
gästerna satte sig upp, och fortsatte dermed genom hela byn.
Ia Jingo de hålla opp omönsken och vila sig, till de kommo
till vänta by a. s. v. till kyrkan nåddes. Vid ankornitten
till kyrkan spelades genom denna till de kommo
till präst- eller klockaregården, vilkendera som bestämt.
I dessa gårdar sattes in hästarna, ty någon kyrkestall
har aldrig funnits, varken i Häsby- eller någon av kulla-
-socknarna, utan kyrkoberöskande måste anlita dessa
gårdar och om de försloge, så måste ~~marckgärdar~~
bondgårdar inbyda deras prästar. När hästarna in-
-stallerats, och om brudstassen haft lång väg till kyrka-
-byn, så lag värdinnan fram en omförd matkorg och
delade ut vars ett stycke somörgår, ost och konf, vartill
värden bjöd en fyllig fyrkupa, över lag. Sedan de
ätit och druckit, upptäcktes "brudstassen" till fots i samma
ordning som förut nämnts, hvarvid spelmännen lät
höra en brudmarsch ända fram till, och in i vapen-
-huset. Vid inträdet genom kyrkdörren gavs tecken
till klockaren, som då av alla krafter spelade marsch
till brudstassen orätt fram till kyrkans kor der de mötte
av prästen, som om det var en söndag, vigde brudparet
omedelbart före gudstjänstens början. Brudstassen
lämnade sig i de främste bänkarna och kvarblor till
gudstjänstens slut varefter de tog ut i samma ordning
som de kommit in. Men nu spelades marsch från or-
-geln till stassen kommit ut om kyrkan och då
begynte spelmännen spela och höllo i till brudfolket
äter, var vid utgångsplatsen i Präst- eller klockaregården.

När bjöd värdfolket en sup, med tilltugg, över lag. Därefter spändes hästarne för sagnarne, och folket satte sig upp. Samma ordning som förut i arkebuser, och spelmännen, allt mera upplände av de stora kuparne, gredo sina fioler av hjertans grund under tiden och ut genom hela kyrkbyn. Härled en lördag och sistomessa, (Nikens solken var och är ännu annex till Västerby) och långt till bröllopgården så skedd fram skornäten till denna föret långt fram på eftermiddagen. Hästarne installerades, gästerna inbjöds och lämnades under ofantligt krusande, så att somliga omäste med mildt våld föras till sina platser, vilka de sedan behöll under hela gillet, som om föret på allvar begyntes. I fall prästen och klockaren voro närvarande, anvisades hedersplatsen, till höger om brudparet, åt prästen och hans fru och därefter klockaren och hans fru. Då läste prästen till bordet och klockaren tog upp en psalmvers vare de de andre instämde dikase från bordet efter måltiden. ~~Var~~ präst eller klockare, med, var brudgummens föräldras plats till höger om brudparet och brudens föräldras till vänster om brudparet. Därefter släktingar och vänner efter som de placerades av värdfolket.

Sup begyntes med kräftsoppa med vitkål och källingar av ägg, korngöl och kryddor. Värdfolket hade ej mycken ro att sitta på sina platser, ty värden skulle som oftast slå upp och bjuda brännvin samt gå omkring och räkka silvertumbaren på en tentablik till var och en, samt svädja dem att lämna rent i botten. Vid borden i de andre rummen skötte en välbetrod gäst detta viktiga ämbete och kallades "traktör". Värden (morihuset), omäste som oftast ut och se efter ett och annat, om hur husrigerna eller legetvinnorna skötte kökerei. m. Tapprennaren gav akt på var det lagit slut, antingen med öl eller brännvin, och skyndade genast ut i "stairset", att fylla kannorna på nytt. Derwisser bestod av stora soppskålar av terr, stora träfat med små fisk svarvad träfat. Dessa träfat kallades "sömmersfat", på dem lades stora kokta eller stek

La köttstycken eller skintör. Tallrikenne vara av
Lenn, onen i ringare hus ännu av svarfvade trä tallriken.
Hornkedar begagnades, onen i vardagslag, även träsåden.
Tinjvar måste gästerna själf hålla sig om. Men det
var endast män, som hade dertill väl vässa knivar
omed sig och skulle därför sitta enonlig och en kvinlig
gäst bredvid varandra vid bordet så att den manlige skulle
omed sin fjällknif även försä den bredvid sittande hustrun
eller ungdom om avskuret kött eller skinka. Dertill
om det blev några ungdomar eller änkor till övers, sedan
de gifte fört och sen ungdomarne växelvis placuerats, så
gick den närmast sittande karlpersonen avskära
"sulmad" även till dem. Ökannarna vara av eke-
trä och brännvinskannan vid brudparets bord, ofta
av silver, även av tenn och vid bordens i de andre rummen,
av tenn. Ölet var betydligt utgärande, starkt och best
av humle, emedan vid bryggen till gille eller högtiderna, hus-
modern nedsatte, ett eller flere kanna eller kaggar brännvin
i karot, i det jäsende ölet så att detta, gick även dem om
allkraften kom i ölet. Förläggskedar vara av tenn.
Förmorsfatet flyttades, sedan brudpar och deras föräldrar
fört förest sig om kött, från värdfolkets sida alltid höger
om (s. k. solhatt) omkring bordet, från onan till onan.
Efter köttöppnen serverades stekt skinka. Denna inleas,
på en vink av husmodern, av någon bland värdspersonalen,
och var skinkan på skanken omvärd om ett rent vitt
linnekläde att hålla om, samt överlemnades till brudpa-
ren. Sedan denne avskurit till sig och bruden, lemnade
han den till sine föräldrar och dessa lemnade den till
brudens föräldrar (värdfolket), som dertill lemnade den till
näste onan så, det fortsatte höger om från onan till onan
och var onan avskurade derav om sin fjällknif, till sine
bredvid sittande fruntimmer. Bröd och smör fanns för
hela tiden på bordet. Brödet skuret i remmar och upplagt
på vackert flatade brödkargar av videtelningar.
Tinjvar måste av männen, om sina knivar,
även brucas till fruntimren. Hur de gingo åt det, så
kunde knappast undvikas att bli nedsmord på ^(tröja) bröst

17. och väst, varför också knapper och knapphat blev ofta uppättna av onösa, som gnarvit sig in i klädesbitarna och ofta vållade stor förargelse och besvärlig lagning, före varje gillesfärd. Men när så suparne blivit ofta dagna för djupt i botten ur de dryga tunnlarne, och det till fölkomarna flitigt anlitate, kunde lätt hända, i synnerhet som traktören brukade onånga att supra över för-
mågan, att någon mindre vett blev rusig och råkade att släppa ned skinkan på golvet under bordet, då den måste dragas fram för fortsatt tretogång. Dock i sådant fall fick skinkan ersättas med en annan, om så tillfälle gavs att onera fanns att tillgå. Till skinkan serverades sylt, av plommon, päron eller krusbär, söta med honung. Gafflar användes icke, varför sovlet togs med fingrarne och stopprades i munnen eller lades i skedon och fördes till munnen. Men i vilket fall som nälet, blev ju händerna nedsmorda. Därför hade varje gäst med sig en eller två s. k. "Lommeduker" av rött och vitt eller blått och vitt, reutigt hemvävt tyg av linne, att ~~uttrycka~~ ~~fingrarne~~ på. Sedan alla gästerna ätit och druckit och, om musket och klokkaren var med, det läste för onaten, och presten vanligen hållit ett ofantligt långt tal till brudparet, på begyntes dansen i "stora hus", som var det enda rum i boningshuset, förutom dagligstugan, som hade brädgolv, på den tiden. Dans på logen förskom aldrig; det beroför att der var slofängt och dels därför att ingen enda loge var, utan belagd med berggolv. Men var bröllopet vid onid sommar kunde dock hända ett onajstäng rest på gårdeplanen, der det då dansades. Rielkarn lägo ej högt i husen, i den tiden, omkring 6 fot = 1,81 meter i från golveten, varför också onången förad kavaller kunde under onansen sätta klackan i rielken, på det dödade. Spelmenner, som förhållit sig lysta under onältiden, intogs sina platser i det ena hörnet av salen och spelade upp on sprittande polka och dansen inleddes av brudparet. Efter hemkomsten från kyrkan, hade "bruspigorna" hjälpt bruden av onid hättan, och tagit av kronan med plöje samt fästat dem i stället, på brudens ljessa upplagda hårst. Sådant skulle bruden, sedan bära slogan och

kronan varje dag till på den sista av bröllopsdagarna
då "kronan skulle dansas av bruden".

Sedan brudparet dansat salen rundt ett par varv,
vidtog allmän dans av så många gäster som hade lust.
Männen avtog tröjorna, (hättor och ^{och kruslösmadon} hättor, ^{och} natur-
ligtvis avtagna innan måltiden), och i bara de stora,
vidlyftiga, vita skjortärmarna, svängde smärnen och
ynglingarne muntert om, till en början, var och en med
sin förde granne, men sedermera även med de andre.
Efter hand som temperaturen stiger, begynner en
efter annan av ungdomarna även avtaga tröjan (kroften)
och "trädde" dansen i sina lekliga tätt stättande "lettioke"
koppenörda med vita band eller knäppita med smärningshåket.
Dragnarna behölls på, ty de behövde endast vätas upp sedan
nedvikas över skuldhorna igen. Snart är hela lekstugan
en leklig samling. Sedan de äldre, som ej mycket
deltogo i dansen, någon timme betraktat ungdoms-
snarne, återvända de till dagligstugan, del män
men bli ljudna någon av världens långpipor att ~~väsa~~
is. Förstuligen var någon eller några av pipornas ~~väsa~~
skumskuvad och silverbeslagonen även pipor med
träskuvad förnåddes icke. Samtalet hade ej svårt
att komma i gång och i bland kunde hända, att
någon med bra berättar-talang, ådrog sig hela stu-
gans uppmärksamhet. Allt emellanåt och stöjet och glammet avbröts ofta av
dunderande pistols-puffertor eller gevärsskott, den
första natten. Under de övriga bröllopsdagarna och
nätterna förekom intet skjutande. Värdfolket skäddes
ut på "Faretustenen", mannen med brännvinskannan
och "tummlaren" och kustrun med smörgåsar på en tallrik
och ett ljus i en lykta, om det var nödskett, och uppmanade
skyttarne att komma fram och få sig en sup.
De som då ville, kommo fram, men det var inte alla
som ville visa sig, och då fingo sådana förbli utan
någon sup eller smörgås. Ut på småtimmarna
skötade spelmännen dansen med, att spela och stå
sig upp till anarsch. Rakorn dem stälde sig brudparet

Efter dem brudpigarna i led, 2 och 3, efter dem de öfrige gästerna 4 och 5, och gingo så i takt efter musiken, genom rummen, till brudparets sängkammare. Dit ingingo brudparet med brudpigarna, som skulle hjälpa bruden avtaga slöjan och kronan, varefter de avlägsnade sig till sina sängplatser. Just som gästerna framkommit till brudkammaren och innan de gingo till sina sängplatser, var värdfolket tillstades att bjuda "bärfösaren, en sup, med tilltugg, över lag, som smakades ännu av fruntimren. Hal det många gäster, så kunde det ha sina svårigheter att bereda sängar till alla, men då fingo grannarne taga var några hem med sig och kysa dem varje natt till gillet var slut. Andra dagen, ett stycke uppåt för middagagen, samlades gästerna på nytt, med undantag av präst och klockare, vilka vanligen endast voro med den första dagen. De omfördde heller aldrig någon förning. I dagligtugan bjödos de på aptitösuppen, smör ~~gär med korr, öst, honung, varmt öl, samt flera supar.~~ Middagsmålet bestod då av soppa på färskost, med klumpar av hackat kött, samt vispat ägg och kornmjöl och kryddor. Afton omkr. kl. 4 eller 5 äter smörgåsar liksom frukosten, samt kvällsmat omkring kl. 8 & 9 av gäststek och om ej gäst fanns ägärdens, så steket kyckling eller höns med sylt liksom första dagen. Emellan onättiderna pratades spatscherades, eller anordnades ringdanslekary i salen, (stora hus), i vilka även de gamle ofta deltaga. Till dessa ringdanslekar, därtill melodien spelades av spelmänner, sjöngs då de dansande tillhörande visor ofta så högt, att musiken överröstades av sången: t. ex. Gubben och gumman. Snöden tralalala tralalala, De voro så rädda för döden tralala tralala la. * De fria för tuben riksdalar tralalala tralalala, Så ägde de knäppade en daaler tralala tralala la. eller i Allans Mänsson med träskorna på, Gär i den länge onossen, Der går han i kring, Och bär uppå sin ring, Och pengar har han uti påsen. * Der går han omkring, Och bär uppå sin ring

och pengar har han uti påsen, Ingen kan han få, och ingen vill han ha, Som ej har pengar uti påsen.

Eller: Det gläder mig av hjertans grund, Att nittan sträddare väjde ett pund, Med hal och var och nål och trå, Och syringen ovanpå. Eller: Kom jager ungersven, Och om du det besinna, Gack och stök dig opp en vär, När du den kan finna, Tag dig en, tag dig två, Tag dig två tre fyra, Tag dig en, tag dig två, Om du dem kan ställa.

Eller: Af alla gossarna som gå i ringen, Jag vill ha dej eller också ingen, Förty jag finner att dett är omöjligt, Att leva lyckligt, Förutan Dej. Men den samma melodien kunde också betyda: Jag är så ledsen, jag får inte brännvin, jag tror jag överger alltihop, Men får jag brännvin, Då ska jag spela, Då ska jag roa er allihop!

Här sådan lät dockördes skyndade någon att varsko antingen värden eller traktören att ge spelmännen en sup. Dansen fortsattes om natten och avslutades som förra natten. Tredje dagen var frukostens som

förra dagarna och middagsmålet äter köttstrog som förra dagen, men i stället för stekt skinka ~~och~~ köpta fläskstycken och ledes på "sömmersöfaten som den förra förtades från onan till onan och skars som förrt nämnts.

Mer afton lika om föregående dagar och kvällsmålet föregående liksom föregående dag och smällen snältiderna som förrt, men sedan dansen förtgätt som vanligt till fem på småtimmarna spelades upp ett kärskilt stycke som tillkännagav att kronan skulle dansas av bruden.

Meningen var nu, att var och en av de dansande kavallerierna skulle försöka att bli i tillfälle att dansa ett eller två varv omkring salen, med bruden, till slutligen kronan lossnade och föll av (bruden). För att förhindra detta bjödo flickorna upp alla, eller så många som omöjligt, av de onanlige, så att de inte skulle få tillfälle att bjuda upp bruden till dans. De onanlige som sålunda blevo bjudna av flickorna, hade då ej lov att neka.

Men alltid lyckades någon att bjuda upp bruden och dansa ett varv kring salen. Den samme fick ej dansa mer än en gång med bruden, och flickorn fingo ej heller

dansa med den samme karaljerer för jinnan, utan
byta om och bjuda en annan skyndsamt, vid musikkens
ombyte av repris. Musiken gick neml: i marsch takt
under tiden de skulle byta om och derefter i rask
polka. Lyckades ingen bjuda upp bruden så fick hon
vila sig till dess någon fick tillfälle bjuda henne upp.
Sedan det fortgätt en halu timmes tid på detta sätt
och, för att ej det skulle bli för långvarigt, så var
det någon av de gifta kvinnorna som, liksom i smyg,
tog ut de fleste mässingnätarna varmed kronan var
gjäst på huvudet, och icke långt derefter lossnade kro-
nan och hotade att falla, eller föll till golvet, när
bruden dansade. Nu hade ju de gifta gått sig och
bruden tillhörde deras klass. Då bytte spelmänna
om, spelade en annan marsch och alla stode sig upp
i förut nämnda ordning, dock med den skilnaden, att
lika många gifta kvinnor intogo brudparets plats
bakom brudparet och pigorna näst efter dem i processionen
~~och som förut nämnt, värden bjöd på långgästaren.~~
Hästa morgon fingo gästerna till frukost, grovt
bröd och dricka blandning eller surmjölk, till teck-
-en på att nu vare bröllopet slut och att gästerna
borde resa hem. Vid herrgården fick vart hushåll
sin förningakupa, med inlagda smårätter av, förutom
en brödfärding av sin egen, även en bit av varje av de
andras förningbröd. Värden avtackades så här och
hustrun bjöds avskeds-suppen, och var och en gav till
sitt. Bröllopet med s. k. "lemaskänkegille"
gick till alldeles på samma sätt som vanligt, de fö-
-ste tre dagarne åt minstone, vanligen fyra dagar
Men på den siste, antingen det blev den tredje eller
fjärde dagen, och strax innan kronan skulle dansas
av bruden, framsattes ett litet bord framför brudparet,
som placerat sig i danssalen, på sitt brädan, der ett
tackesittredits för dem, vid ena långväggen.
Spelmännen spelade marsch av alla krafter, och alla
de manlige gästerna gingo i rad efter varandra, från

Skåne Wästg. för hvarande tid
Jönköping 1815 -

Per. de Lund för en Händling

förbi bordet, höger runt i salen, s. k. sovrätt, och redlade gåvan (skänken) av penningar, med venstra handen, i ett stort tenngfat, som ställdes på bordet framför brudparet, som gav sin tacksamhet tillkänna med en vänlig blick och nigning för var och en. Dessa penningar skänktes (men tillväl hade den vanliga förningen dessutom medfärit) och skulle utgöra brudens förmgift, och det ansågs ofta symmetligen förmänligt att föräldrarne ställde till "bruskänkegille" för sin "dotter", i stället för hennes arvelott i hemmet. Vid sådana tillfällen ville ingen vara sämre, och ibland kunde hända att någon rik bonde gav ända till femtio daler = 8 kr 33 öre, i brudjung, och som alltid hölls 60 a 70 gäster, ibland fler, så att vid sammanskottets uppräkring visade sig att flera hundra riksdaler influtit. Räknades pengarne i daler kunde det ju bli flera tusen daler, och som en daler på den tiden hade större värde än två kronor omer, så var det en onyckigt stor summa, ja rentav rikedom. Att pengarne skulle läggas i tenngfattet med venstra handen skulle vara, att det skulle bringa lycka och välsignelse med dem, ty det var med den handen, som man höll brödet vid ätandet. Det torde icke vara ur vägen att även nämna något om belysningen vid sådana tillfällen. I fall ett bröllop firades under julen eller annars under den mörka durtiden, var det ju nödvändigt att tända ljus. I den tiden fanns inga stearinljus. Tranlamporna kunde omöjligen användas i vardagslag, men vid gille dugde de ej, dels för de osade atäckta och dels för de kunde lätt bli tillstötta och spill ut tranet på kläder och golv. Det bästa var därför de hemstäfte talg-ljus. De sattes i mässings- eller ormalon (brons)-stakar, som placerades på bordet framför brudparet, vid översta bordsändan, ställdes två av de största ljusen. Det troddes om det av dem, som först brände ner, att om det var brudens ljus, d. v. s. det som stod mitt för henne, så skulle hon komma att dö före brudgummen och om det ljuset som stod mitt för brudgummen, först brände ner, så skulle denne dö

för bruden. I dans-salen eller "stora hus", ställdes ljus-
stakarne på träplattor, som fastnaglats vid väggarne, och
dessa voro ej eldfarliga på den tiden, ty de voro lerväggar,
vitkalkade, som hellet ingen kunde komma i beröring med,
ty de smeto då vitt på kläderna. Man må iinga-
Lunda tro att det blev någon stark belysning, varför
det gick ganska lätt för någon av de gifta kvinnorna,
att i söng draga ut måtarna ur brudkronan, när
denna skulle dansas av bruden. Men dessa talg-
-ljusen måste oftast "nyttas" med en slags destill-
gjorda ljus-savar av snäsning, med en behållare som
tog emot "skaren", så att inte den föll på duken.
När ingen ljus-sal till hands och det blev stor skara
i ljuset, hände ofta, att någon av karlarna vätte
(spöttade) på tummen och pekfinger, och tref av
skaren, då ljuset strax lysto klart igen. Togs då
för långt över, över fingrarna eller ljus-salen, på
skaren, så hände ofta att ljuset släcktes, och må-
ste tändas på nytt. Ett annat obehag med de
ljusen var, att de runno, så att talgen rann över
åt sidan utan på ljus-staken, i synnerhet om ljuset
var utsatt för luftdrag och fläktande, såsom i dans-
-salen, det det därför ofta måste bytas om ljus.
Mindre talg-ljus s. k. "prässor", begagnades av "tapp-ränna-
ren" och pigorna i kök och spiskammare.
Vissa sägner och vidskepligheter voro alltid att iakt-
-taga av brudparet, på bröllopsdagen. Om brud-
-paret vid uppstigande från brud-pallen, efter vig-
-seln, råkade vända ryggen mot varandra, vid om-
-vändningen, så betydde det oerlighet i äktenskapet.
Om brudgummen somnade i kyrkan under fred-
-kan, ansågs hon komma att stå under toffeln, och
somnade bruden, bleve brudgummen herr i hus-
-et. Men somnade ingen av dem, var onan lika
felok. Om bruden efter hemkomsten från kyrkan,
då brudparet intog sin plats vid överta bord-sändan,
då satte sig på händerna; så onånga fingrar hon ställ
sig på, så onånga år skulle det dröja, innan hon

Jinga många barn. Om det regnade när Leuden flyttade från fäderneshemmet, till sitt nya hem, så sade det "regna rikedom" på henne, och lika dant om det regnade när Leudgumman inflyttade, från fäderneshemmet, till sitt nya hem. Stål skulle sättas över dörren till Leudkammaren, faretugdörren och inkörsporten. Efter stora gille delades ut överblivna matvaror till barn och tjänare, så att var fick sina brödkakor av det som blev över av förningarna, och denna deras del fingo de gå ut att antingen sälja, ge bort eller behålla efter behag. Var det om sommaren, då det ej var lätt att förvara, hände till och med, att matvarorna sålles på auktion. En massa tiggare passade alltid på att infinna sig i gillesgården och måtte inloggas i lagårdshuset, ty i den tiden hade de fattige laglig rätt att tigga i församlingen.